

була розвінчати кого-небудь із опозиціонерів сталінського режиму. Таким чином, масове кіно перед війною було могутньою зброєю сталінського режиму у вигідному для нього вихованні народу країни.

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Ф.24, оп.31, спр.321; оп.3, спр.321.
2. Ф.2, оп.1, спр.418; спр.2994; спр.631.
3. Ф.166, оп.17, спр.831.
4. Ф.1, оп.1, спр.631; ф.1, оп.9, спр.4534; спр.3164.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1, оп.9, спр.2691; спр.26; спр.831; спр.237; спр.3001; оп.221, спр.184; спр.193.
6. Державний архів Київської області. – Ф.144, оп.6, спр.16
7. Державний архів Одеської області. – Ф.7, оп.1, спр.241;
8. Енциклопедія українознавства. – Львів. 1994. – Т.4.
9. На культурному фронті // *Комуніст*. – 1939. – 23 серпня.
10. Соціальна Україна. Стат. збірник. – К., 1937.
11. На кіностудіях // *Комуніст*. – 1938. – 18 жовтня.
12. Культурное строительство. М., 1930.
13. Афанасьєв В.В. Нариси історії культурно-освітньої роботи на Україні – К., 1968.

Mandryk Ya.

INCLUSION IN CINEMA CIRCUIT UKRAINIAN VILAGE AT THE END OF THE 20th-IN THE 30th OF THE XXth CENTURY AS THE MEANS OF IMPOSING THE COMMUNISTIC IDEOLOGY

In the article the organization problem of cinema entertainment of USSR villagers in the 20-30 th of the XX th c. is investigated on the basis of archives materials; the conclusion that the cinema entertainment was an important factor of imposing the communistic ideology by the Soviet totalitarian system is made.

Я.В. Луцький

**КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНИЙ РУХ У МОЛОДІЖНИХ
ТОВАРИСТВАХ ГАЛИЧИНИ В 20-30-х рр. XX ст.**

20-ті рр. XX ст. характеризувались активною національно-культурною працею у Східній Галичині. Великою поширення в краю набули не тільки політичні, кооперативні, освітні організації, але й гімнастично-пожежні товариства "Сокіл" і "Січ", що гуртували навколо себе десятки тисяч сільської молоді. Крім того, молодь проходила вишкіл у "Лузі", "Орлах"-КАУМІ, "Пласті".

Спільним завданням цих товариств було національно-патріотичне виховання молоді. Треба, однак, зауважити, що кожне товариство відзначалося певними особливостями організації своєї роботи.

Для того, щоб покращити здоров'я та пройти вишкіл, на літо вся молодь виїздила в колишні пластунські табори до Підлютого. Крім того,

для кращого пізнання рідного краю організовувалися літні і зимові мандрівки в Карпати, де керівники під час занять навчали юних "соколів": "читати мапу, рисувати схему, означити місце побуту, сторони світу. На прогулянках потрібно навчитися розкладати шатро, розложити ватру" [10, арк. 1], бо це сприяло кращій підготовці з туризму.

Слід зазначити, що тоді навіть одноденні мандрівки і за протяжністю, і за навантаженням були вдічі більші ніж тепер. Для того, щоб подолати понад 50 км за день, потрібна була відмінна фізична підготовка та хороші навички з туризму. Я.Микитюк згадував, що "Соколи" "інтенсивно робили далекі сорокакілометрові і більше прогульки в терен. У неділю була заповіджена збірка о 6-й годині у парку при вулиці Липовій. Наша траса на той день була призначена через село Загвіздя, лісами до села Вістова коло Калуша і назад. Провідником у цій мандрівці був член управи сокільського гнізда і виховник у Станіславі, в майбутньому командир УПА-"Північ" Д.Клячківський" [1, с.305].

Починаючи з 1927 р., всі сокільські осередки в основному проводили мандрівки "в липні й серпні, по кілька разів протягом літа. Звичайно, "соколи" вибиралися рано – дехто ровером, дехто пішки, й мандрували дорогами й доріжками" [6, с.403].

При "Соколі-Батьку" у Львові існувала спортивна секція. Ця секція мала відділи пішохідного та водного туризму. Відповідальним за пішохідний туризм був М.Тріль, за водний В.Сав'як. Крім того, в "Соколі" була лещегарська секція, яка займалася лижним туризмом, та секція наколесництва, що розвивала велотуризм. Всі ці секції проводили одноденні і багатоденні мандрівки. Кожного року спортивні секції "Сокола" вітувалися за минулий рік. Наприклад, за 1934 р. у Львові було проведено 13 пішохідних, три водні та три лижні мандрівки.

Починаючи з 1935 р., спостерігається піднесення культурно-просвітницької та спортивно-масової роботи товариства. Так, протягом 1936 року "Сокіл" провів "365 руханкових виступів, 383 спортивні змагання, 445 культурно-освітніх імпрез, 354 прогулянки і 1405 відчитів" [6, с.6]. Всі ці заходи були проведені в 233 сокільських осередках.

Кожний сокільський осередок за рік мав обов'язково провести хоча б одну мандрівку. Для обліку подорожей старшина "Сокола-Батька" постановила, що на всі мандрівки потрібно мати підтвердження, завірені товариством "Просвіта". Наприклад, учасники сокільського гнізда з м.Хирова взяли участь у лижній мандрівці до Білича Великого, де в місцевій "Просвіті" отримали посвідчення про здійснену подорож.

Сокільські осередки, як і інші українські товариства, стимулювали культурно-мистецьку діяльність українського населення, особливо в сільській місцевості, що мало велике значення в збереженні та примноженні

української культурної спадщини за умов національного гноблення, в національно-патріотичному вихованні молоді. “Сокіл” започаткував розвиток масового фізичного руху в Галичині через запровадження уроків фізичного виховання в школах, створення спортивних і красзнавчо-туристичних секцій та гуртків. М.Грушевський писав, що “за двадцять літ свого існування “Соколи” наші з “Січами” багато зробили для організування української людности в Галичині. Заложені міцні підвалини, на котрих може пильно й успішно поступатися організація і далі вперед” [4, с.12].

Після закриття польською владою товариства “Січ” у 1925 р. утворюється товариство “Луг”. Головне його завдання – виховати українську молодь у дусі свідомого націоналізму, сприяти національному духовному відродженню. Організаційна структура товариства “Луг” була така ж, як у “Соколі”. “Луг” був найбільшим спортивно-пожежним товариством у Східній Галичині. Велика увага у діяльності “Лугу” приділялася культурно-просвітницькій роботі.

З 1925 р. проводяться “лугові” повітові свята, приурочені різним визначним датам у житті українців. У цьому ж році у Львові почали діяти постійні курси для підготовки інструкторів-луговиків, які потім працювали в осередках товариства.

Протягом 1928-1930 рр. “Луг” організує масові багатоденні мандрівки по Бескидах, Горганах та Чорногорі.

У 1934 році “Луг” перейменовується на Українське руханково-спортове товариство “Луг”. Основним змістом його роботи було визначено фізичне і моральне виховання молоді. Лугові осередки тісно співпрацювали з “Просвітою”, “Рідною школою”, “Відродженням”, “Союзом Українок” та іншими українськими і громадськими товариствами.

Товариство “Луг” сприяло збереженню української духовної спадщини, захищало українську мову, історію, культуру від спроб польських правлячих кіл припинити їх розвиток і позбавити галицьких українців історичних коренів. Члени товариства вперше намагалися втілити на практиці ідею про недопустимість передчасної політизації шкільної молоді і здійснювали виховний процес, виходячи з потреб боротьби за відновлення української держави та історичного моменту

Товариство “Орли”-КАУМ (Католицька асоціація української молоді) було офіційно утворене в 1937 році, а перші гуртки КАУМУ постали в 1933 році. Це була релігійна молодіжна виховна організація, або як його ще називали – “Католицький Пласт”. Метою КАУМ було християнське та національне виховання молоді шляхом організацій вистав, бібліотек, видовищ, спортивних змагань, мандрівок. Для пропаганди своїх ідей товариство видавало журнал “Українське юнацтво”.

Значна увага у діяльності КАУМ приділялася фізичному вихованню, яке базувалось на руханці, легкій атлетичі, спортивних іграх, їзді на лижах,

прогулянках, мандрівках та екскурсіях, що проводились у літніх наметових таборах [5. арк. 1,4] у селах Микуличин Надвірнянського та Сокіл Галицького повітів. Тут молодь протягом двадцяти днів проходила вишкіл та залучалася до суспільно корисної праці. Наприклад, улітку 1938 р. під час таборування в с. Соколі молоді люди протягом 12-ти днів працювали на археологічних розкопках у Крилосі. Вони також читали реферати з історії Галича, проводили тематичні вечори для населення навколишніх сіл, присвячені героям княжої доби, Запорізької Січі, Українським січовим стрільцям та воякам Української галицької армії, визначним сторінкам української історії.

Товариство "Орли"-КАУМ прагнуло виховати новий тип українців, базуючи свою діяльність на християнській національній ідеології. Вся робота здійснювалася через навчальний процес, у якому враховувалися принципи науковості і доступності, тісного зв'язку з практикою. При вихованні національного духу використовували приклади українських князів та гетьманів, Українських січових стрільців та вояків Української галицької армії.

"Пласт" після завершення українсько-польської війни в Галичині з 1921 р. відновлює свою діяльність в краї. Як і в довоєнний час, значна частина виховної роботи з пластунами проводиться у літніх та зимових таборах. Виховники вважали, що саме мандрівки і табори сприяють розвитку гармонії душі і тіла. Спільне перебування у таборі протягом місяця зближувало пластунів. поєднувало їх у колектив, а бесіди і пісні при ватрах та зустрічі з цікавими людьми розвивали у них національно-патріотичні почуття. Таборування почало повільно, але цілеспрямовано відновлюватися. На перших порах в основному практикуються мандрівні табори. Однак здійснювалися спроби налагодження роботи і стаціонарних (постійних). Всього ж за період 1921-23 рр. було проведено 14 таборів, у яких взяли участь більше 500 учасників. У 1929 році у Галичині вже відбувалося 20 таборів, в яких проходило вишкіл біля двох тисяч пластунів.

Мандрівні та стаціонарні пластові табори діяли під час літніх та зимових канікул. На той час існувала досить чітка структура виховно-вишкільних програм, яка гарантувала високу якість виховної роботи під час пластового таборування. У залежності від складу учасників кожен табір ставив перед собою завдання підсумувати річну наполегливу працю пластуна над власним самовдосконаленням. Пластуни мусили досконало володіти навичками красназавчо-туристичної роботи: розкладати намети та ватри різних типів, надавати першу долікарську допомогу, орієнтуватися на місцевості без мапи і з мапою, мати обізнаність з флорою та фауною свого краю, вміти приготувати їжу в польових умовах, в'язати понад двадцять видів вузлів та ін. Важливе місце в усій діяльності "Пласту"

і, зокрема, в практиці таборування займала краєзнавча робота. В умовах відверто антиукраїнської політики польської влади це набувало особливого значення.

Починаючи з 1924 року, Вища пластова команда (ВПК) давала для пластових гуртків спеціальні краєзнавчі завдання на час літніх канікул, які включали збирання історико-краєзнавчого, фольклорного та етнографічного матеріалів з метою найкращого пізнання історії, культури та природи рідного краю. Пластунам пропонувалися такі завдання: 1) записувати етнографічний матеріал тієї місцевості, де вони, можливо, будуть подорожувати; 2) записувати українські народні пісні, перекази, легенди, оповідання, звичаї і традиції; 3) змальовувати плани могил січових стрільців, дбати про їх належний вигляд, збирати спогади та пісні про них; 4) робити детальний опис околиць населених пунктів, назв вулиць, історичних місць; 5) описувати селянський одяг і техніку його виготовлення; 6) детально змальовувати події в селі, вести статистичний облік населення, визначати рід його занять, характер віросповідання, описувати церкви та їх історію; 7) збирати лікарські рослини; 8) вивчати навколишню флору і фауну, збирати зразки корисних копалин [3, с.23]. Весь зібраний матеріал передавався до ВПК, де упорядковувався і готувався для краєзнавчого музею. Найбільший стаціонарний („сталий”) табір, що почав діяти з липня 1924 року, розташовувався у Підлютому біля с. Осмолода (тепер Рожнятівський район Івано-Франківської області). Це місце митрополит Андрей Шептицький подарував на довічну власність “Пласту” і надавав фінансову допомогу. Принагідно слід відзначити, що за прикладом свого митрополита греко-католицьке священицтво Галичини також активно і всіляко сприяло розвитку “Пласту”. Часто священики виступали в ролі пластових опікунів. Багато священиків надавали матеріальну допомогу в час організації таборів (гроші, продукти харчування тощо) та ділянки землі для їх стаціонування. Деякі з них навіть входили до складу старшини таборів або навіть і очолювали її.

Крім звичайних пластових таборів, функціонували і спеціалізовані. Так, у 1923 р. в м. Стрию був заснований перший водний пластовий гурток „Бобри”, а перший крайовий водний пластовий табір для пластунів Галичини відбувся 23 липня 1927 року в с. Монастирець над Дністром. Починаючи з кінця 1928 р., І.Чмола в Славську організував зимові (лещетарські) пластові табори, на яких учив техніки пересування на лижах (лещетах) та проводив лижні мандрівки.

Поряд з таборуванням основною формою краєзнавчо-туристичної роботи в “Пласті” були і мандрівки рідним краєм, зокрема, для їх здійснення, як зазначав А.Річинський, „улюбленими місцями служать, окрім Горганів (Висока, Сивуля), також Скит Манявський... Чимало є таких

пластунів, що стрічали схід сонця на Говерлі та блукали на розточу обох Черемошів" [8, с.6]. Для юних пластунів взірцем стало те, що багато старших пластунів були вояками УСС і брали активну участь у боротьбі за незалежність України. На їх прикладі вони теж готувалися до служби своєму народові, до збройної боротьби за його незалежність. Свідомість цього обов'язку та спогади старших про бої на Маківці, Ключі та інших гірських вершинах постійно кликали пластунів у мандрівки, щоб підготуватися до нових випробувань. Крашій школи патріотизму для підростаючого міжвоєнного покоління годі було шукати.

Головним завданням у щоденній діяльності "Пласту", в т.ч. і туристично-краєзнавчої роботи, було всебічне виховання підростаючого покоління. На прогулянках і мандрівках пластуни мали змогу побачити всю красу рідного краю, ознайомитися з історичними пам'ятками свого народу. Подолання труднощів у мандрівках та взаємна підтримка згуртовували та єднали всіх пластунів, виховували у них почуття дружби, колективізму, високі моральні та вольові якості, дисциплінованість.

У 20-30-х роках у "Пласті" плекали свою силу та знання нові покоління борців за українську державність, серед них: С.Бандера, Р.Шухевич, З.Косак, Д.Грицай, В.Сидор, О.Гасин, Климів-Легенда, О.Грабець, І.Сенів, П.Мірчук, Д.Попадинець, І.Габрусевич, М.Колодзінський та сотні інших, які стали провідниками визвольних змагань української нації під стягами ОУН і УПА в 1939-1954 проти поневолювачів України.

Оцінюючи роль "Пласту" у вихованні молодого покоління, В.Галузинський та М.Євтух вважають, що завданням "Пласту" було всебічне патріотичне і національне виховання української молоді, розвиток моральних, духовних і фізичних рис українських юнаків та дівчат у світлі трьох Головних обов'язків пластуна" [3, с.129].

Історико-педагогічне вивчення діяльності "Пласту" показує, що це молодіжне товариство ефективно виховувало новий тип українця-патріота, ґрунтуючи свою діяльність на християнській моралі. Виховна діяльність "Пласту" була органічно пов'язана з краєзнавчо-туристичними формами його роботи, становила основний зміст і остаточну мету останньої. Форми виховання молоді в процесі краєзнавчо-туристичної роботи у "Пласті" були доволі різноманітними, розвиненими та ефективними, а саме: спостереження за природою та її описування, фотографування краєвидів, флори і фауни, природних і архітектурних ландшафтів, збирання фольклору, природознавчих матеріалів; формування негативного ставлення до алкоголю, тютюну; проведення стаціонарних та мандрівних пластових таборів (різноманітних типів, відповідно до статі, пори року, характеру таборування, виховного призначення, охоплення пластових частин); здача пластових іспитів; проведення пластових зльотів (зустрічей), змагань,

різних конкурсів, святкових вагр, естафет-пробігів, екскурсій, прогулянок, мандрівок, змагань з різних видів спорту, суспільно корисної та культурно-просвітницької роботи. Все це містить потенціал національно-патріотичного, екологічного, естетичного, морально-духовного, фізичного, виховного впливу, вольового і фізичного гарту і тому заслуговує на поглиблене вивчення та активне використання в сучасних умовах.

Отже, красзнавчо-туристичний рух за своїм характером і змістом був на той час прогресивним суспільно-історичним явищем. Він сприяв широкому залученню молоді до процесу національно-культурного відродження краю, підготовки до національно-визвольної боротьби і національного виховання, піднесення культурно-просвітницької роботи та національної свідомості населення на теренах нашого краю.

1. Альманах Станіславської землі. Збірник матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини: У 2 т. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – Т. I – 960 с., Т. II – 900 с.
2. Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства „Сокіл”, „Січ”, „Пласт”, „Луг”. – Івано-Франківськ, 1992. – 80 с.
3. Галузинський В., Євгук М. Педагогіка: Теорія та історія. – К.: Вища школа, 1995. – 236 с.
4. Грушевський М. Січово-сокільські вісті // Громадський вісник. – Львів. – 1923. – 17 січня.
5. Держ. арх. Ів.-Франківської області. – Ф. 69, оп. 1, спр. 793, арк. 1, 4, 15.
6. Нова Зоря. – Львів, 1935. – Ч. 63. – 22 серпня.
7. Палій М. У мандри. мандри // Збаражчина Нью-Йорк - Париж - Сідней - Торонто 1980. - Т. I. – С. 403-406.
8. Пластовий шлях. – Львів, 1930. – Лютий. – С. 20.
9. Річинський А. До щастя слави і свободи. – Львів, 1930. – 16 с.
10. Статут руханково-спортивного товариства „Луг” – Львів, 1934. – 12 с.
11. Центр. держ. іст. арх. України у Львові. – Ф. 312, оп. 1, спр. 12, арк. 1

Lutzkiy Ya.

COUNTRY STUDIES AND TOURIST MOVEMENT IN THE YOUTH ORGANIZATIONS OF GALICHERINA IN THE 20-30 TH OF THE XX TH CENTURY

Country-studying tourist movement in the youth communities of Galychyna in 20-30 ies
Country-studying tourist movement in the Ukrainian youth communities “Sokil” “Plast” as a progressive Country – studying tourist movement in the youth communities social-historical phenomenon. It supported the progress of national – cultural Renaissance and the preparation of national fight on the territory of Galychyna.